

I was acting like the students of Rav

אנא דעבדי כתלמידי דרב -

Overview

explained the reason he made a second בפה"ג on the כוס ברהמ"ז because he was following the רב ברונא ורב חננאל (who were told in the name of רב תלמידי דרב) (רב ייבא סבא) that as soon as you say, 'let us bentch', you may not drink any more wine (without first making a בפה"ג) because you were דעת¹.

פירש רשב"ם² אף על גב דשמעינן מהכא דברכת המזון אפסוקי סעודתא הוא -

The ברהמ"ז explained, even though we derive from the גמרא here that ברהמ"ז interrupts the meal (and a new ברכה needs to be recited if eating or drinking after ברהמ"ז) -

מכל מקום לא בעי לברוכי אחר יין שבסעודה מקמי דליבריך ברכת המזון -

Nevertheless it is not necessary to make an after ברכה for the wine drunk during the meal, before reciting the ברהמ"ז -

לפי שברכת המזון פוטרנו דהשתא בברכה אחת מעין שלש³ סגי כל שכן בשלש ברכות -

Because the ברהמ"ז exempts him from making a ברכה אחרונה on the wine, for since a ברכה מעין שלש (which is our הגפן ועל פרי הגפן) is sufficient as a ברכה אחרונה, so certainly the three complete ברכות of ברהמ"ז should be sufficient -

והכי איתא בהלכות גדולות⁴ -

— ספר הלכות גדולות is also brought in the —

In summation; according to the רשב"ם (and the בפה"ג) wine which is drunk during a meal does not require a ברכה אחרונה (מעין ג) because it is exempt with ברהמ"ז בק"ו.

ק"ו comments on this תוספות

ומיהו אין זה קל וחומר דהא פסקינן בברכות (דף מא,ב) -

However this ברהמ"ז (that if a מעין ג' exempts, then ברהמ"ז surely exempts) is not a valid מסכת ברכות ruled in פפא ק"ו, for

דברים הבאים שלא מחמת הסעודה אחר הסעודה פירוש וקודם ברכת המזון⁵ -

Food items which are brought after the meal, , meaning they are brought before ברהמ"ז, but not as part of the meal, this food -

¹ So certainly after an actual ברהמ"ז, a new בפה"ג needs to be recited over the wine.

² קג,ב ד"ה אסור.

³ The ברכה מעין שלש (על המזיה, על הגפן, על הפירות) for the seven species is called מעין שלש, a blessing similar to a triple blessing, because it contains (in brief) the contents of the [first] three ברכות of ברהמ"ז.

⁴ See TIE footnote # 4. תוס' ד"ה שינוי (קא,א).

⁵ This would be (like) a desert, which is served before ברהמ"ז.

טענין ברכה לפנייהם ולאחריהם -

Requires a ברכה before eating them and after eating them, and they are not exempt with ברהמ"ז, but require a ברכה מעין ג' (or a בורא נפשות) -

וכן תאנים וענבים בתוך הסעודה לרב ששת ולא מיפטרו בג' ברכות דברכת המזון⁶ -

And similarly, according to רב ששת, figs and grapes which are eaten during the meal also require a ברכה לפנייהם ולאחריהם, and they are not exempted from a ברכה - ברהמ"ז of ברכות the three with מעין ג'

In summation; תוספות may agree with the רשב"ם that wine does not require a ברכה אחרונה, however ק"ו rejects the reasoning based on a תוס'.

view: רש"י's cites and challenges תוספות

ורש"י פירש בתשובה דצריך לברך אחריו כמו תאנים וענבים לרב ששת⁸ -

And רש"י explained in a responsa that it is necessary to make an after ברכה (after wine), just like after figs and grapes according to רב ששת -

disagrees: תוספות

ואין נראה דהא מסקינן התם אמר רב פפא הלכתא -

And this does not appear to be correct, for the גמרא concludes there (in ברכות); רב רב - הלכה is said the פפא

דברים הבאים שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טענין ברכה לפנייהם ולא לאחריהם -

Items which are brought, not because of the meal, during the meal, require a prior ברכה, but not an after ברכה, however if they are brought -

לאחר הסעודה⁹ טענין בין לפנייהם ולאחריהם והיינו דלא כרב ששת¹⁰ -

After the meal they require a ברכה both before and after, which is not in agreement with ר"ש -

response to the previous question: רש"י's cites תוספות

⁶ This means that if he did not make a ברכה אחרונה on these items, and already made ברהמ"ז, nevertheless he is still required to make a ברכה אחרונה (מעין ג') for these food items. This shows that the ק"ו is not valid, for in these cases only מעין ג' is sufficient, but ברהמ"ז is not.

⁷ This is referring to wine (drunk during the meal), which we were discussing previously. רש"י disagrees with the רשב"ם and maintains that wine requires a ברכה אחרונה and is not exempt with ברהמ"ז.

⁸ Just as figs and grapes which are eaten during the meal require a ברכה אחרונה, according to ר"ש (as just cited), the same applies to wine during the meal that it requires a ב"א.

⁹ This is referring both to דברים הבאים מחמת הסעודה and דברים הבאים שלא מחמת הסעודה (see תוס' ברכות מא,ב ד"ה לאחר).

¹⁰ ר"ש ruled that תאנים וענבים (which are דברים הבאים שלא מחמת הסעודה) require a ברכה both לפנייהם ואחרייהם even if they are served בתוך הסעודה; however ר"פ ruled that if they are served בתוך הסעודה they only require a ברכה לפנייהם, but not אחרייהם. So how can רש"י base his ruling on ר"פ, when it was rejected by להלכה ר"פ.

ואף על גב דרש"י פירש התם¹¹ לאחר הסעודה¹² כלומר דברים הרגילים לבא אחר הסעודה -
And even though רש"י explained there that this which רב פפא refers to as לאחר
הסעודה, it means items which are customarily brought after the meal -

כגון תאנים וענבים אפילו באים בתוך הסעודה צריכין ברכה לפנייהם ולאחריהם¹³ -
For instance figs and grapes, so even if they are brought during the meal, they
require a ברכה both before and after -

תוספות responds:

אין נראה פירוש זה כדמפרש שם¹⁴ -
That interpretation is not acceptable as 'תוס' explained there -

Another reason why 'תוס' disagrees with רש"י:

ועוד¹⁵ דלא דמי לתאנים וענבים -
And furthermore wine is not similar to figs and grapes -
דיין חשיב בא מחמת הסעודה ולא צריך לברך אחריו לכולי עלמא -
For wine is considered something which comes מחמת הסעודה, so everyone will
agree that it does not require a ברכה אחרונה during a meal -

תוספות anticipates a difficulty:

ואף על גב דאמר התם¹⁶ שאלו את בן זומא מפני מה אמרו -
And even though the גמרא states there, 'why did the רבנן say -
דברים הבאין מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעון ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם -
Things which come מחמת הסעודה during the סעודה, do not require a ברכה, not
before eating them and not after eating them', so בן זומא answered -
מפני שפת פוטרן אי הכי יין¹⁷ נפטריה פת¹⁸ -
'Because the ברכות on the bread exempts them' from requiring any ברכות; so they
asked בן זומא, 'if indeed it is so that bread exempts, the bread should [also] exempt

¹¹ תוספות מא,ב ד"ה דברים הרגילים. It is apparent there that גירסת רש"י is different than תוספות.

¹² See footnote # 9.

¹³ If we were to accept רש"י's interpretation of ר"פ, there would be no difficulty from ר"פ, for he also says that לאחר ברכה לפנייהם ולאחריהם (which according to רש"י means things which are usually served after the meal) require a ברכה (even if served during the meal), which concurs with the פסק of רש"י.

¹⁴ See 'Thinking it over'.

¹⁵ This means even if we would accept רש"י's interpretation that מחמת הסעודה always require a ברכה, nevertheless it would not apply to wine.

¹⁶ ברכות מא,ב

¹⁷ The הגהות הב"ה amends this to read יין גמי נפטריה (instead of יין נפטריה).

¹⁸ [We could mistakenly assume that the question was how come that bread does not exempt wine from both a ברכה and a ברכה אחרונה. The (erroneous) implication of this would be that wine requires a ברכה לפנייהם ולאחריהם.]

wine' from a ברכה -

פירוש ואנן תנן הביאו להם יין תוך המזון כל אחד מברך לעצמו -

The explanation of their question is, but the משנה taught, 'if they brought wine for them during the meal, each one makes a ברכה for himself'. We see that יין requires a ברכה; why is it different from the other הסעודה מחמת הבאים, דברים הבאים, which do not require a ברכה since the bread exempts them -

ומשני שאני יין הואיל וקובע¹⁹ ברכה לעצמו²⁰ -

And answered them, 'wine is different since it establishes a ברכה for itself'. This concludes the citation of the גמרא.

replies: תוספות

התם לא מיירי אלא בברכה שלפניו אבל לענין ברכה שלאחריו לא אשכחן דחשיב²¹ -

The there is only discussing the ברכה בפ"ג before drinking wine (which indeed is ברכה לעצמו) (קובע ברכה לעצמו) however regarding the after ברכה for wine (the 'מעין ג'), we do not find that it is notable -

rules: תוספות

ואין מנהג לברך אחר היין בתוך הסעודה -

And there is no custom to recite a ברכה after drinking wine during the meal -

ואפילו יין דלאחר הסעודה נראה שאין צריך לברך אחריו דלעולם חשוב מחמת הסעודה -

And it appears to תוספות that it is not necessary to make a ברכה אחרונה even for wine which is drunk after the meal, for regarding wine it is always considered a drink which comes מחמת הסעודה -

responds to an anticipated difficulty:²² תוספות

והא דקאמר²³ דברים הבאים אחר הסעודה צריכין ברכה לפנייהם ואחרייהם היינו חוץ מיין²⁴ -

And this which ר"פ stated that items which come אחר הסעודה require a ברכה - לפנייהם ואחרייהם; that refers to all items except for wine -

דברים הבאים אחר הסעודה צריכין ברכה לפנייהם ולאחרייהם ר"פ regarding תוספות qualifies the ruling of

¹⁹ In our גמרות the text reads ברכה (instead of ברכה וקובע ברכה). See רש"י there (ברכות מב, א ד"ה דגורם) who writes, בכמה מקומות הוא בא ומברכין עליו ואע"פ שלא היו צריכין לשתיתו.

²⁰ If we would interpret this גמרא as mentioned in footnote # 18, it would support the פסק of רש"י that wine requires a ברכה. תוספות, not like לפניו ולאחריו.

²¹ The question and response (with זומא בן) regarding wine was only concerning the ברכה ראשונה, but not the ברכה אחרונה.

²² just concluded that ברכה אחרונה does not require a ברכה אחרונה.

²³ ברכות מא, ב.

²⁴ Because as תוספות stated previously that wine is considered הסעודה (whenever it is drunk).

ומיהו אנו אין אנו מסלקין ידינו מפת עד ברכת המזון והכל קרוי תוך הסעודה -

However we do not remove ourselves from eating bread (our meals are not over) until we actually bentch, so it is always considered in middle of the meal -

ואין שום דבר טעון ברכה אחריו דברכת המזון פוטר -

And therefore there is nothing that requires a ברכה אחרונה, since ברהמ"ז exempts everything -

ובימי החכמים היו מסיחין מן הפת בעקירת שלחן קודם ברכת המזון -

However, in the times of the חכמים they would be מסיח דעת from eating bread, when they would remove the (small) tables before ברהמ"ז -

ואז²⁵ היו רגילין לשתות יין ולאכול²⁶ פירות:

And then they were accustomed to drink wine and eat fruit.

Summary

רש"י maintains that wine which is drunk during the meal requires a ברכה before and after (even if reciting ברהמ"ז). תוספות and the רשב"ם maintain that no ברכה אחרונה is required, for they are exempt by ברהמ"ז. Nowadays there is no concept of לאחר ברהמ"ז, since we are not מסיח דעת from eating until ברהמ"ז.

Thinking it over

disagrees with רש"י regarding the expression 'לאחר הסעודה', and offers an alternate interpretation.²⁷ What are the relative merits of each interpretation (רש"י (ותוס').

²⁵ This is what לאחר הסעודה means in the גמרא.

²⁶ In this case the פירות require a ברכה לפנייהם ולאחרים, but the wine does not require a לאחריהם.

²⁷ See footnote # 14.